L'opció social d'El Matí (1929-1936)

Marta Puig Pérez

El 24 de maig de 1929 va veure la llum a Barcelona el diari *El Matí*, una expressió del catolicisme català del moment. Des de llavors, tant els manuals d'història del periodisme català com les anàlisis de la premsa en la Segona República no dubten a catalogar al que va ser el quart diari en català -després de *La Veu de Catalunya*, *La Publicitat* i *La Nau*- com un diari de dretes, conservador i retrògrad. Una etiqueta injusta -o com a mínim imprecisa- a la llum d'una anàlisi detinguda de les seves pàgines.

Durant els set anys, i poc més, que es va imprimir, *El Matí*, va representar la premsa catalana del moment tant com la resta de diaris en català. Va fer una aposta clara per la informació separada de l'opinió i pel to tolerant i respectuós que caracteritzava la premsa de qualitat anglosaxona. Va intentar mantenir una certa distància amb els partits polítics malgrat que en el seu si es va forjar Unió Democràtica de Catalunya i malgrat les dificultats que suposava un exercici d'imparcialitat semblant en els convulsos anys trenta.

Encara que l'etiqueta simplista no ha impedit que se li reconeguin els mèrits en el camp del disseny, o el seu important paper com a difusor de les obres de Gilbert K. Chesterton i de Luigi Sturzo en aquest país, encara resten altres aspectes innovadors que cal destacar.

La secció especial, «La Vida del Treball», per exemple, era un espai del diari que reflectia la seva clara opció social i voluntat de servei. Unes pàgines des d'on es van defensar opcions tan progressistes per a l'època com la sanitat gratuïta, la creació d'escoles per als obrers, l'establiment d'un sistema de pensions o, fins i tot, des d'on es va fomentar el voluntariat, avui tant en voga.

En l'àmbit de la difusió de la cultura catalana, el diari, de reconegut catalanisme, va pressionar per crear editorials especialitzades i va protagonitzar una campanya per exigir escoles catalanes. Aquestes iniciatives qüestionen, com a mínim, les etiquetes habituals i inviten a aproximacions menys maniquees.

El context històric

El 1931 es va proclamar la Segona República a Espanya. Si el segle XIX s'havia caracteritzat per la contínua oscil·lació entre el conservadorisme i el liberalisme, en el primer terç del XX es van extremar les posicions. La burgesia i l'aristocràcia temien una classe obrera cada vegada més forta i organitzada en un moment en què l'ombra de la Revolució Russa feia esperar el pitjor.

Al gener de 1930, la caiguda del general Primo de Rivera va provocar una crisi en la institució monàrquica, que es va veure derrotada, en les principals ciutats espanyoles, en les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931. Aquestes eleccions van significar per a Catalunya l'inesperat triomf d'Esquerra Republicana (un 68% dels regidors a tot Catalunya; 25 regidors per a Barcelona).

Esquerra era un partit jove que havia sabut reunir en el seu si els corrents catalanistes, republicans i progressistes i estava liderat pel carismàtic Francesc Macià. Va ser ell precisament qui el 14 d'abril, des del balcó del Palau de la Generalitat, va proclamar la República Catalana com a Estat integrant de la Federació Ibèrica. Això no obstant, als pocs dies Macià va haver d'accedir que la República Catalana fóra substituïda per la Generalitat provisional de Catalunya a l'espera d'un Estatut d'Autonomia i que les Corts republicanes es pronunciaren sobre el model a seguir.

El panorama polític català, com l'espanyol, era molt complex. La instauració de la Segona República espanyola i la caiguda de la monarquia van significar l'esgotament del model polític de la Lliga Regionalista de Cambó, que va ser arraconada pels partits que representaven les classes populars, acabant així trenta anys d'hegemonia burgesa.

A l'altre extrem de l'espectre polític es trobaven els anarcosindicalistes de la Confederació Nacional del Treball i la Federació Anarquista Ibèrica (CNT-FAI). Ja des de finals del XIX, els enfrontaments violents entre classes eren habituals i l'atemptat del Liceu s'havia convertit en un acte simbòlic de la lluita.

El coliseu barceloní era el símbol clar de la burgesia. Per això, l'atemptat que es va produir el 7 de novembre de 1893, a penes començat el segon acte de l'òpera *Guillermo Tell*, que obria la temporada, va sacsejar profundament la consciència de les famílies benpensants i va posar de manifest la profunda escissió entre les diverses capes socials. A un quart d'onze de la nit Santiago Salvador va tirar dues bombes des del quart pis del teatre sobre la platea. Una d'elles va explotar entre les files tretze i catorze; l'altra, que no va arribar a esclatar, es mostra avui en el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Però, una sola va bastar per sembrar la mort i el terror entre els espectadors i posar de manifest la distància que separava les dues Barcelones de finals de segle, la de l'opulència

i el luxe, lliurada al plaer de la creació modernista; i la de la misèria i les jornades extenuants, exaltada per les idees de la revolució.

Trenta anys més tard la situació no havia canviat. I just al mig d'aquesta tensió social neix el diari *El Matí*. Per a alguns, un diari retrògrad i confessional a l'estil de l'antic règim. Per a d'altres, entre ells per al seu fundador i director des de l'inici del projecte fins al 1934, Josep Maria Capdevila i Balançó, *El Matí* va suposar «la culminació d'unes aspiracions, un instrument de culturització i una manera de dir en veu alta tot allò que creia i volia transmetre. Una presència cristiana independent i progressista especialment sensible als problemes de justícia social».

Un projecte cristià

Tant Maurici Serrahima com el mateix Capdevila coincideixen a descriure *El Matí* com un «diari catòlic» però «obert a qüestions socials modernes», una característica prioritària ja des dels seus inicis el maig del 1929.

Sobre la gènesi del projecte i els participants, es troba un relat detallat i de primeríssima mà en *El retorn a casa*, de Capdevila. Tot va començar en una conversació informal. L'entusiasme, i la mateixa dinàmica dels esdeveniments -que se'ls van anar de les mans als artífexs de l'esbós inicial-, va fer possible que en poc de temps l'equip tingués una rotativa, un capital de 500.000 pessetes i 15.000 subscriptors.

Ideològicament el diari s'associa a la línia democratacristiana d'Unió Democràtica de Catalunya i la Federació de Joves Cristians. Capdevila mateix no ho nega, però s'afanya a remarcar que el diari -durant el període de la seva direcció- tenia una clara vocació social i d'independència política. Dos objectius compartits pels «homes forts» de la redacció -Josep Maria Junoy, Joan B. Solervicens i Carles Cardó- i sintetitzats en el lema del diari: «Caritat, Veritat i Justícia».

El polític i el moral -és a dir, aquells àmbits en què el diari es mostra més conservador- queden postergats a un segon pla, mentre que les propostes socials i la defensa de la cultura i de les institucions governamentals catalanes es converteixen en allò vertaderament rellevant.

El projecte *El Matí* podria resumir-se així, en unes poques claus: benestar per a la majoria i eradicació del luxe burgès, República, Estatut i escoles catalanes.

Sens dubte, una aposta progressista en el context de l'època, malgrat la confessionalitat catòlica, el conservadorisme moral i la por al caos social que porta al diari a adoptar posicions molt més conservadores en altres camps.

La pàgina «del Treball»

Tan sols uns mesos després de la proclamació de la Segona República, el 14 d'abril de 1931, *El Matí* va introduir una gran novetat. Es va crear la famosa pàgina «del Treball», com l'anomenaren la majoria dels que s'hi refereixen, inclòs Capdevila, encara que oficialment s'anomenava «Vida del Treball».

Si durant els dos primers anys de publicació es van assajar fórmules i es va temptejar el pes específic del diari en el context de la premsa catalana, la creació de «Vida del Treball» suposa un pas clar cap a la maduresa editorial.

Aquesta pàgina, la tercera, comença a publicar-se el 29 de juliol i ja no deixarà d'imprimir-se fins a l'últim número del diari. Davall una capçalera clara, arreplega totes les notícies que tenen a veure amb el món laboral. Informacions que abans estaven repartides irregularment per totes les seccions o que s'autocensuraven a causa de la restringida llibertat de premsa que va caracteritzar el període anterior a la dimissió de Primo de Rivera així com els posteriors governs del general Berenguer i del seu successor, l'almirall Aznar.

El lloc preferent de la pàgina l'ocupa un article de fons -excepte en comptades excepcions, de Capdevila- a què acompanyen altres, més extensos, que analitzen els conflictes laborals més importants del moment. A més, en aquesta pàgina es publiquen també les notícies i els anuncis sobre vagues, sobre reunions de les associacions laborals o gremials i, a manera de carta oberta, opinions de lectors, empresaris o religiosos. Finalment, s'hi publiquen notícies útils per als treballadors desocupats.

Des dels inicis es converteix en la secció més citada en altres documents de l'època. És l'espai en què tenen lloc els debats oberts amb Cambó, amb els redactors de *Justícia Social*, així com amb *El Debate i Solidaridad Obrera*.

La pàgina del 2 d'agost d'aquest primer any de creació és un bon exemple del to general de la secció i de la vocació informativa del diari que s'esforça a separar les opinions dels fets.

En la secció «Diverses» es transcriu directament i sense afegits valoratius el comunicat de la CNT publicat el dia anterior a *La Soli*. La mateixa imparcialitat informativa es reflecteix en les notes de vagues o en l'informe sobre la desocupació en la fàbrica de la seda d'El Prat. Un important conflicte del moment en el qual *El Matí* es col·loca del costat dels treballadors.

Al final de la pàgina, amb una tipografia diferent i cos considerable, resa: «Per la pau social de Catalunya, voteu l'Estatut!». Un missatge clar. A manera d'anunci, *El Matí* uneix en aquest eslògan dos dels aspectes que vertebren la seva línia editorial, la pau social i l'Estatut.

Un repàs als continguts dels articles d'opinió de Capdevila durant l'any d'estrena de la secció aclareix la línia social del diari. Destaquen, per exemple, els

articles en favor de la creació d'escoles per als fills dels obrers en què es demana als lectors més acomodats que s'ofereixin com a mestres voluntaris i que s'organitzin per aconseguir l'edició de llibres de text.

Tant en aquestes propostes en matèria d'educació, com en els articles en què exigeix habitatges dignes per als treballadors o la necessitat de fixar un salari mínim que no estigui a la mercè de l'oferta i la demanda, es reconeix la influència dels projectes que a França i a Bèlgica estaven portant a terme els *distributistes*. Un altre exemple destacat d'aquesta influència és l'article de Capdevila en defensa de la llei belga per a subsidi familiar. Una mesura que, segons ell, era indispensable i urgent a Catalunya.

També cal destacar els articles que fan referència a les dones que treballen. Encara que la idea de la dona treballadora que reflecteix el diari no faria les delícies de les feministes, cal reconèixer que és sensible al tema de la dona. La descripció d'Eva Bauduin sobre la jornada d'una dona de la classe obrera va impactar Capdevila de tal manera que va publicar diversos articles solidaritzant-se amb les dones de la seva època i amb la seva sobrecàrrega de treball. Unes reflexions amb ecos d'actualitat a pesar del to paternalista que les caracteritza.

Finalment, els articles dedicats a criticar el liberalisme econòmic i el capitalisme a ultrança expliquen sistemàticament la teoria econòmica que defensa el diari i expressen contundentment el rerefons moral que provoca el rebuig. Conformen el grup temàtic més homogeni i, com succeeix en altres exemples, poden resultar familiars al lector actual a causa de la vigència del debat.

El perquè de les etiquetes

Potser la causa principal per la qual *El Matí* va guanyar a pols l'etiqueta que l'ha acompanyat durant tots aquests anys, hagi estat el seu escepticisme envers la democràcia. Tant la línia editorial com les aportacions dels col·laboradors d'opinió són clares: la democràcia no és un sistema de govern perfecte. Una afirmació que va fer coïssor als intel·lectuals tenint en compte el context històric d'aquest país i, en general, el de l'occident democràtic.

Capdevila va sintetitzar el fonament de l'actitud crítica:

«Per la democràcia el poble no governa gaire; que pugui elegir, no vol dir que governi. I encara les mateixes eleccions no els fa espontàniament la multitud, com suposen els principis democràtics, sinó que els guien, limiten i resolen els dirigents dels partits. Be, però la multitud, em replicareu, pot declinar-se lliurement als diferents partits, i així no és un grup solament que la mena, i quan un grup dalt al govern, no estableix una oligarquia tranquil·la, sinó una oligarquia tothora inquietada pels altres partits que parien al poble, que fiscalitzen públicament la taverna del govern, que li soscaven el prestigi i li resten contínuament

els sufragis que l'havien de mantenir al poder».

De totes maneres, cal aclarir que les crítiques del diari -i especialment de Capdevila- envers la democràcia com a sistema polític no implicaven que no acceptaren el joc democràtic. Aquestes crítiques eren fruit, d'una banda, de la situació del país, amb un clar subdesenvolupament en els mecanismes democràtics i d'una altra, d'una actitud idealista i perfeccionista que els portava a l'elitisme. Una actitud intel·lectual de clara factura noucentista. Un moviment al qual Capdevila va estar molt lligat en els inicis i del qual es va distanciar després de la seva ruptura personal amb Eugeni d'Ors. Malgrat tot, el diari va ser sempre demòcrata i va donar suport a la República i a les institucions democràtiques catalanes. La democràcia millorable era, al cap i a la fi, l'única opció possible.

Conclusió

Per als conservadors i sobretot per als rics, a qui atacava de manera contundent, *El Matí* era massa progressista. Per als socialistes i els anarcosindicalistes, als quals criticava per la seva tendència a l'agitació social, era un diari conservador, retrògrad i, el pitjor, catòlic confessat. Característiques que els impedien acceptar les seves propostes socials compartides. Per als moderats espanyols era massa catalanista. Per als catalanistes era poc nacionalista.

Potser, en el futur s'analitzarà el paper que va ocupar en el context de la premsa catalana des d'un punt de vista més equilibrat i lliure de prejudicis. Una anàlisi global necessària que calibri el pes editorial de les posicions socials progressistes, i pròximes a l'esquerra, i el contraposi al catolicisme confés i a la defensa de valors morals *Antique Régime*.

Al cap i a la fi, el que proposa no és altra cosa, que una tercera via *sui generis* i amb marcats signes del seu temps. Una via intermèdia i amb aspectes contradictoris. Actualment, d'allò més habitual.

Bibliografia

J. M. Capdevila: Del retorn a casa, Editorial Pòrtic, Barcelona, 1971.

- Estudis i lectures, Selecta, Barcelona, 1965.

- Eugeni d'Ors. Etapa barcelonina, 1906-1920, Barcino, Barcelona, 1965. [Publicacions de «La Revista». Segons sèrie ; 37].

- Els principis de la civilització, Barcelonesa, Barcelona, 1992.

Maurici Serrahima: Josep Maria Capdevila. Assaig biogràfic, Barcino, Barcelona, 1974.

-«Presbyterium», a Quaderns de Pastoral, Barcelona (1972), núm. 19.

Hilari Raguer: La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps,: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1976.
Revista de Girona: (1992), núm. 152, pàg. 7; (1992), núm. 155, pàg. 42-45; (1972), núm. 58, pàg. 54-55.